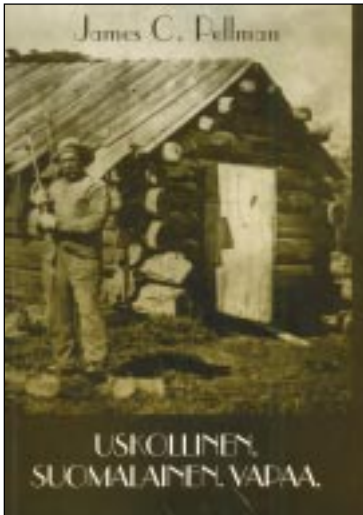

Kirjat

Identiteettipohdintojen tuskaa

James C. Pellman: Faithful, Finn and Free/Uskollinen. Suomalainen. Vapaa. Koutakulttuuri Ky, Kätöksuvanto 2000. 204 s.

Teoksen kansikuva esittää Jakob Stor-Pellistä korjaamassa uudismajansa kattoa Maplen kylässä Wisconsinissa vuoden 1911 tienoilla. Pellinen oli 1880-luvulla lähtenyt Lappajärveltä kaivostöihin Minnesotaan. Sieltä hän siirtyi Mapleen, jonne muutti noihin aikoihin kaikkiaan kymmenkunta perhettä Lappajärven ja Vetelin seudulta. Jakob päätti asettua viljelemään maata, rakensi töllinsä vuonna 1889 ja kutsui Lappajärvelle jättämänsä perheen Amerikkaan. Matilda-vaimo saapui neljän lapsen kanssa, mutta sukutarinan mukaan uuden kodin näkeminen oli pettymys. Hänen kerrotaan pudonneen jaloiltaan ja huuta-

neen pettyneenä: ”Tämän tähdenkö sinä minut tänne kutsuit?” Kätilönä toiminut Matilda sai sittemmin auttaa monet suomalaisten maahanmuuttajien lapset maailmaan. Heidän joukossaan olivat myös kirjailijan isovanhemmat.

Kirjan tekijä James C. Pellman (s. 1947) on Mapleen muuttaneiden Pollarien ja Pellisten jälkeläinen, jonka sukujuuret ovat kaikkien isoisovanhempien puolelta Pohjanmaalla. Hän toteaaakin olevansa lappajärveläisten pojanpojan poika, josta tuli amerikkalainen kuvataiteilija.

Tämä jokseenkin erikoinen teos on esimerkki nykyisin lisääntyneestä omaelämäkertojen julkaisemisesta. Tekninen kehitys on osaltaan mahdollistanut tällaisen tuotannon, sillä tekstinkäsittely tietokoneella helpottaa kirjoitusprosessia ja madaltaa kirjoittamiskynnystä samalla kun painotekniikan kehitys tekee julkaisemisen taloudellisesti mahdolliseksi jopa omakustanteina. Myös monet pienkustantamot, kuten tässä tapauksessa kätöksuvantolainen Koutakulttuuri, julkaisevat pieniä erikoisteoksia suurten kustantamojen katveessa.

Teoksen käsikirjoitus on valmistunut jo vuonna 1987, mutta se on julkaistu vasta 2000. Siinä on itse asiassa kaksi kirjaa samoissa kansissa. Toisin päin luettuna Faithful, Finn and Free -kannen jälkeen on 102 sivua englanninkielistä tekstiä, ja toisesta päästä aloitettuna sama suomeksi sekä kannessa teksti Uskollinen. Suomalainen. Vapaa.

James Pellman käy läpi oman identiteettinsä etsintää. ”Kuka minä oikeastaan olen?” -pohdin-

nat ovat toki yleensäkin tyypillisiä nykyihmisille, mutta ehkä ne nousevat jopa tavallista voimakkaammin esille siirtolaisten elämässä. Varsinkin toisen ja kolmannen polven siirtolaisjälkeläisten keskuudessa on tavallista arvioida erilaisten kulttuuristen taustojen merkitystä oman identiteetin muodostumiselle. Lisäksi ns. ajan henkikin on viime vuosikymmeninä ollut suotuisa erilaisten etnisten ja kulttuuristen identifikaatioiden tarkastelulle. Pellman huomauttaakin, että Alex Haley'n teos ”Juuret” sai aikaan Amerikassa 1970-luvun lopulla alkaneen suunnattoman kiinnostuksen sukututkimukseen.

Juurten etsijänä Pellman kuvaa omia juurettomuuden kokemuksiaan ja oman paikkansa hakemista amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Kerronnassa on mukana lapsuus Maplessa, perheen muutto, vartuminen kaupungissa, tutustuminen kotikylän ulkopuoliseen amerikkalaiseen yhteiskuntaan, opiskelu, armeijakokemukset, taiteilijan työ jne.

Pellman tuskailee amerikkalaisuutta ja toteaa, että hänelle syötettiin 1950-luvulla koulussa ”täydellisesti myytti amerikkalaisen kulttuurin yhdenmukaisuudesta”. Jälkeenpäin hän arvelee, että vannoessaan uskollisuutta Yhdysvaltain lipulle miljoonien muiden lasten tavoin, hän tuli samalla harhaan johdetuksi, sillä tuolloin ei puhuttu mitään erilaisista siirtolaisryhmistä tai vähemmistöistä.

Sisäisten ristiriitojen huippu-kausi osui yliopisto-opintojen alkuvaiheeseen. Toisaalta Pellman koki etnistä ja uskonnollista yhteenkuuluvuutta suomalaisläh-

töisten vanhempien ja isovanhempien kanssa ja toisaalta samaistui nuorten amerikkalaisten elämään, jossa ei edes ollut aikaa pohtia vähemmistötaustaa. Nyt hän tilittää kirjoittamalla suhdetaan sukutaustaansa. Isovanhemmat kuuluivat ensimmäiseen Amerikassa syntyneeseen sukupolveen, mutta he asuivat suurimman osan elämästään Maplen suomalaisperäisessä yhteisössä, ja kirjailija kokee heidän uskonnollisen vanhoillisuutensa aiheuttaneen arvoriistiriitoja sukupolvien välille.

Uskonnollisuuden merkitys tulee esille teoksessa. Yhtenä esimerkkinä on saunan lauteilla ja primitiivistä kuumuutta tihkuvan kiukaan äärellä käyty kuvitteellinen dialogi kirjailijan ja hänen Suomesta 1880-luvulla muuttaneen isoisoisänsä Janne Pollarin kanssa. Todellisuudessa he eivät koskaan ehtineet tavata, koska Janne kuoli 80-vuotiaana pari vuotta ennen James Pellmanin syntymää. Keskustelun ytimenä on käsitys siitä, kuinka uskonnollisuus auttaa selviytymään suurten elämänmuutosten keskellä.

Tekstiin on sisällytetty myös tietoa Suomen historiasta, yhtäläillä kristinuskon saapumisesta maahan kuin yhteiskunnallisesta tilanteesta 1800-luvun lopulla, jolloin esivanhemmat lähtivät autonomisesta Suomesta. Hän vertaa myös intiaanien ja saamelaisten historiaa keskenään ja pohtii Kalevalan mytologiaa.

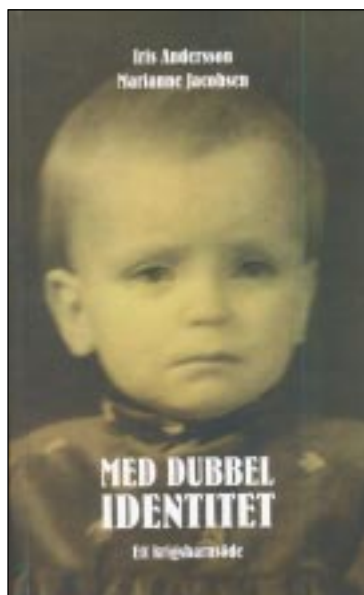
Suurin osa kirjasta on kuitenkin tekijän eksistentiaalista miehistelyä. Teoksessa on paljon psykohistoriallisia pohdintoja ja selityksiä, metafysiikkaa ja myyttejä. Pellman esittelee myös tiettyjä fi-

losofisia ja psykologisia teoksia, jotka ovat vaikuttaneet häneen itsetuntemuksen pitkällä taipaleella. Maailmankuvan muodostumisen vaiheet ja ongelmat saavat kuvauksensa, jotka käyvät lukijalle myös raskassoutuisiksi ja vaikeaselkoisiksi.

Pellman kertoo käyneensä parikymmentä vuotta henkistä taistelua ennen kuin huomasi sen sinänsä yksinkertaisen totuuden, että ihmisen paikka on viime kädessä ihmisyyteen jäsenenä. Tälle hän on kehittänyt oman heimokäsitteen, jota hän esittelee teoksen loppuosassa. Viimeisenä kappaleena onkin henkilökohtainen heimomanifesti eli rakkauden julistus, jossa hän luotaa omaa paikkaansa suomalaisen sukutaustan, amerikkalaisuuden, intiaanikulttuurien, ydinsodan uhan ja kristinuskon välillä.

Marjut Anttonen

Sotalasten tragediaa

Iris Andersson & Marianne Jacobsen. Med dubbel identitet. Ett krigsbarnsöde Sahlgrens förlag Ab, 2001. 128 s.

Med dubbel identitet; Ett krigsbarnsöde – on myös kahden henkilön kirjoitustulos. Omaelämäkertalajin puitteissa tämä ei ole mitenkään erikoinen ilmiö. Erillisen kirjoittajan roolista sekä kirjoitusprosessin kulusta kerrotaan alkusanoissa. Loppulehdillä on runsaasti valokuvia Iris Anderssonin yksityisestä arkistosta.

Iriksen kohtalona on saada vasta 13-vuotiaana selville, että hänet on tuotu kaksivuotiaana sotilapseksi Ruotsiin. Iris tuntee itsensä petetyksi, koska hänelle ei oltu kerrottu aikaisemmin tosiasioita, silloin kun hänen biologinen äitinsä oli vielä elossa. Tieto tuli shokkina biologisen äidin kuoleman viestin myötä.

Iris ryhtyy tämän jälkeen tutkimaan juuriaan ja viettää pari kesäkuukautta Suomessa biologisen isänsä ja sisarustensa luona. Kieli-vaikkeudet estävät syvemmän kanssakäymisen, mutta Suomen kodin lämmin ja positiivinen ilmapiiri tuo Iristä lähemmäksi suomalaisuutta. Samalla se myös vaikeuttaa Iriksen identiteetin rakentumista ja saattaa hänet lojaliteettikonfliktiin.

Sotalasten omaelämäkerrat ovat oivaa tutkimusmateriaalia kasvatusvanhempien ja lasten suhteiden kuvaajina, joista on eri tieteen aloilla melko vähän tutkimusta. Iriksen tarina on jälleen yhtenä todisteena äidin/kasvatusäidin ja tyttären välisestä problematiikasta sotalasten kaunokirjallisuudessa (muista esim. Tyni, He-

lenoro, Nyström, Sandelin, Vesterberg). Samalla se on myös ylityskasvatusisän ja -tytären yhteisymmärryksestä (muuta esim. Kostamo, Erving-Odelberg, Strömberg, Lehtinen-Palme, Haakana). Kasvatusisä on useasti loitommalla perheen piiristä, siksi hänestä on helpompi säilyttää ideaalikuva. Kasvatusäiti ja -tytär taas ovat läheisemmässä kanssakäymisessä talousaskareiden myötä, jolloin heillä on ärsytyskynnys herkemässä.

Äidin ja tyttären suhde on feministisen teorian pulmakysymyksiä. Suhdemallin sanotaan toistuvan aikuisiän naisten keskeisissä suhteissa, joissa liian usein liikutaan destruktiivisilla alueilla: kauna, kateus, kilpailu, kiusaaminen ja mustasukkaisuus päällimmäisinä. Naisteoreetikot peräänkuuluttavat konstruktivistia äiti-geneologiaa painottavaa suhdemallia. Helpommin sanottu kuin tehty, sillä rakentava kommunikointi vaatii itsetuntemusta ja valtastruktuurien tiedostamista. Kasvatusäidin valta pyrkii yllä mainituissa teoksissa vain täydentämään äitiä itseään kasvatus-tytären kautta, jolloin tyttären uhaava erilaisuus on kukistettava.

Jokaisen lapsen perustarpeisiin kuuluu huomion, ymmärtämyksen ja kunnioituksen saaminen äidiltä tai sijaisäidiltä. Modernit lapsipsykologit painottavat varhaista äidin ja lapsen välistä katse- ja ihokosketuksen (bonding) tärkeyttä sekä 6–18 kk:n iässä peilivaiheen (mirror stage) merkitystä lapsen identiteetin muotoutumisessa. Peilaus ja ehdottoman rakkauden tarve jatkuu aikuisikään saakka. Pyyteetön rakkaus

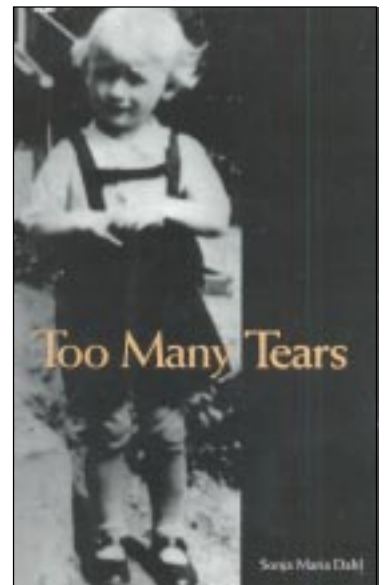
ja hellyys on miltei itsestään selvää biologisen äidin ja lapsen välillä. Lapsen luottamus ja lojaalisuus biologisten vanhempien puuttuessa siirtyy automaattisesti kasvatusvanhempiin. Sensijaan kasvatusvanhempien tunnesiteet kasvatuslasta kohtaan saattavat kehittyä eri tavalla.

Anna Freud totesi tutkimusraportissaan toisen maailmansodan aikaisista englantilaisista sotalapsista, äideistä ja kasvatusäideistä seuraavaa: jotkut kasvatusäidit ottivat etäisen, pelkän kasvattajan roolin, kun taas toiset kasvatusäidit pystyivät eläytymään biologisen äidin rooliin. Etäinen kasvattajaäiti kokee kasvatustehävänsä pelkkänä velvollisuutena. Kasvatuslapsi jää tällöin ilman lapselle oikeutettua, pyyteetöntä rakkautta ja hellyyttä. Pahimmassa tapauksessa kasvatusäiti siirtää lapsen omat odotuksensa, kiitollisuuden vaatimuksen huolehtimisestaan, ja näinollen myös syyllisyyden tunteen. Lapsi ei saakaan sellaista hellyyttä ja rakkautta, jota hän kuitenkin loukkauksienkin jälkeen kerta kerralta yrittää saada kasvatusäidiltään.

Iris Anderssonin kaunokirjallinen kuvaus pohjautuu tällaiseen ristiriitaan. Iriksen kasvatusäiti oli mukautunut ottamaan suomalaisen sotalapsen ainoastaan miehensä innostuksen myötä. Kun kasvatusäidin odotukset tytön suhteen eivät toteutuneet, ei kasvatusäiti suostunut hyväksymään tyttöä sellaisena kuin hän oli. Iris ei saanutkaan lapselle kuuluvaa, pyyteetöntä rakkautta. Ruotsalaisesta kasvatusäidistä piirityy Iriksen autobiografiassa julma elämäntietäjänsä kuva. Aikuisiän

perspektiivistä Iris pitää kasvatusäitinsä kasvatustietäjänsä psykkinenä väkivaltana. Lapsena Iris teki kuitenkin kaikkensa voittoa kasvatustietäjänsä tunnustuksen. Silti tuloksena oli molemminpuolinen ymmärtämättömyyden umpikuja: ”Hennes förnekande av livet sög ut musten ur omgivningingen, en dammig oändligt tråkig ledsamhet tassade runt. Som ett spöke. En spökmamma, som var fientlig mot barnet Iris”. Iris Andersson ei aikuisiässäkään pystynyt rakentamaan suhdettaan kasvatusäitiinsä. Tämän vuoksi täyttää Iriksenkin tapauksessa oman elämäkerran kirjoittaminen tärkeän terapeutin funktion.

Irene Virtala

Sonja Maria Dahl: Too many tears. Editor Pamela Lambert. Published by Spellbound, Colorado, 72 p.

Toisen maailmansodan englantilaisia sotalapsia tutkinut Anna Freud julkisti jo vuonna 1942 eli Suomen jatkosodan aikaan huolestumisensa sotaan kokeneiden lasten puolesta. Aivan kuten lapsuusajan puutteellinen ravinto voi aiheuttaa aikuisiässä sairauksia, voivat myös lapsuusajan sotakokemukset jättää psyykkisiä vaurioita aikuisikään.

Moni jo kohta eläkeikäinen suomalainen sotalapsi on kirjoittanut sota-ajan kokemuksensa omaelämäkerraksi, mikä näyttää olevan oivallinen terapeuttinen keino traumaattisten tapahtumien työstämisessä. Sota-aikaisten lapsuusvaiheiden kirjoittamisterapia on tärkeää, vaikkakin tapahtumien kuvaus olisi suodatettava toisen henkilön kirjoitusavun kautta. Esiteltävänäni on kaksi tällaisen kirjoitusprosessin tulosta, joita ei näy haittaavan kirjuripersoonan välitys. Teksti on molemmissa tapauksissa intensiivistä, intimiä ja melkoisen autenttista.

Sonja Maria Dahl omistaa *Too many tears* -kirjansa veljensä, osaksi Ruotsissa kasvaneen sotalapsen, muistolle sekä kaikille niille, jotka ovat joutuneet kokemaan destruk-

tiivisia tunteita: vihaa, epätoivoa, tuhoa. Elämän tulisi silti jatkua rakastamisen ja huolehtimisen merkeissä, on Sonja Maria Dahlin ydinsanoma jo ensilehdillä.

Teini-ikäiset sisaret Sonja ja Anita pääsevät isänsä jäljessä Amerikkaan vuonna 1948. He jättävät kevein mielin sodanjälkeisen Suomen, jossa he niin monet kerrat joutuivat näkemään sodan hävitystä ja kauhujätkä kokemaan pitkäköjö eroja omasta perheestään evakkoaikanaan ruotsalaisessa kodissa.

Sonjan Ruotsin sotapakolaisuuden kokemukset olivat rikkaita ja positiivisia. Sonja tutustui jopa Ruotsin kuninkaaseen, Kustaa V:teen. Sijaiskoti oli kasvatusisän (taidehistorian professori) sekä kasvatusäidin (taiteilija) kulttuurikoti, jossa ymmärrettiin lapsia. Silti Sonja ei voi myöhempänä masennuksen hetkenä ottaa yhteyttä sijaisvanhempiensa lohdutuksen tarpeessa. Kasvatuskodin vaihe jää erilliseksi, epätodelliseksi vaiheeksi sodan ahdistusten keskellä kamppailevan suomalaisperheen tapahtumien kirjossa.

Pommitusten, hävitysten, jatkuvien katkosten ja evakointien

saatossa on Sonjan koettava myös veljensä Rolfin kuolema sekä etääntyminen biologisesta äidistään, joka ei kestänyt poikansa kuolemaa. Liian monia kyyneleitä vuodatettiin sodan kauhujen ja perhetragedioiden takia.

Lapset eivät alkuunsaakaan ymmärtäneet, miksi venäläiset halusivat heidän kotimaataan, vielä vähemmän pommitusten tarkoitusta ja niiden aiheuttamaa turvaton elämää. Siksi emigraatiomahdollisuus Amerikkaan oli sisaruksista turvan ja vapautuksen ilon aihe. Vapauden patsas näytti lentokoneesta nähtynä suuremmalta kuin he olivat kuvitelleet, sillä heidän kohdallaan se merkitsi vapautta ja rauhaa sanojen varsinaisessa merkityksessä.

Sonja Maria Dahlin muistelmat tulevat Amerikan Coloradosta, keskittyneenä 72-sivuiseen vihkoseen, täyteläiseen, tiivistettynä elämän tragediana. Painovuosi on unohtunut mutta mitä siitä, tiedämme tämän kirjusen tulleen julkisuuteen tämän vuosituhannen alussa.

Irene Virtala